

Změny v oblasti povolání a nerovnost v odměňování: Evropský monitor pracovních míst 2017

Úvod

V roce 2016 se zaměstnanost v EU konečně vrátila na stejnou úroveň jako před celosvětovou finanční krizí. Proces obnovy, který začal v roce 2013, vedl k vytvoření 8 milionů nových pracovních míst. Většina z tohoto čistého počtu nových pracovních míst byla vytvořena v odvětví služeb, ale k výraznému nárůstu došlo také ve výrobě, kde bylo vytvořeno zhruba 1,5 milionu nových pracovních míst.

Tato šestá výroční zpráva Evropského monitoru pracovních míst se podrobněji zabývá nedávnými změnami (od druhého čtvrtletí roku 2011 do druhého čtvrtletí roku 2016) v zaměstnanosti na úrovni jednotlivých členských států a souhrnně na úrovni EU. První část zprávy uplatňuje při popisu změn v zaměstnanosti z kvantitativního (kolik pracovních míst bylo vytvořeno nebo zrušeno a v jakých odvětvích) a kvalitativního hlediska (o jaké druhy pracovních míst se jednalo, zejména pokud jde o průměrnou hodinovou mzdu) „přístup založený na pracovních místech“. Druhá, analytičtější zaměřená část se zabývá úlohou povolání ve strukturování nerovnosti v odměňování v EU a tím, do jaké míry pozorované vzorce polarizace a zlepšování pracovních míst v posledních deseti letech přispívaly k trendům nerovnosti v odměňování.

Politické souvislosti

Evropa 2020, strategie Evropské unie pro inteligentní a udržitelný růst podporující začlenění, zahrnuje závazek podporovat vysokou úroveň zaměstnanosti a produktivity. To značí obnovený důraz na cíle předchozí lisabonské agendy: „větší počet a vyšší kvalita pracovních míst“. Větší počet pracovních míst je zapotřebí pro řešení problému spočívajícího v nepříjemně vysoké míře nezaměstnanosti. Evropa však potřebuje i lepší a produktivnější pracovní místa, pokud se jí má podařit opět zlepšit životní úroveň občanů v rostoucí, integrované celosvětové ekonomice. Balíček Evropské komise týkající se zaměstnanosti z roku 2012 („Na cestě k hospodářské obnově vedoucí k intenzivnímu růstu pracovních míst“) uvádí několik odvětví,

v nichž je růst zaměstnanosti považován za nejpravděpodobnější (zdravotnictví, odvětví informačních a komunikačních technologií a odvětví osobních služeb a služeb v domácnosti), jakož i slibnou, i když obtížně definovatelnou kategorií „zelených pracovních míst“. Přístup založený na pracovních místech přijatý v této zprávě poskytuje aktuální údaje o úrovni zaměstnanosti a kvalitě pracovních míst v rozvíjejících se i upadajících odvětvích a povoláních.

Přístup založený na pracovních místech poprvé použil v devadesátých letech minulého století v USA laureát Nobelovy ceny Joseph Stiglitz a poté jej vylepšili Erik Olin Wright a Rachel Dwyerová. Otázka, jíž se zabývala práce prvně jmenovaného Američana, a sice zda růst počtu pracovních míst není na úkor jejich kvality, se postupně zaměřovala na větší nuance. Přístup založený na pracovních místech se používá zejména k posuzování toho, do jaké míry se zaměstnanecké struktury v rozvinutých ekonomikách polarizují, což vede ke snižování počtu středně placených pracovních míst, nebo zlepšují s tím, jak se zvyšuje nabídka vysoce kvalifikovaných pracovníků. V rozsahu, v jakém se zaměstnanost na některých trzích práce podle všeho polarizuje, se tento výzkum také zabývá širšími obavami ohledně rostoucí nerovnosti.

Klíčová zjištění

Změny v zaměstnanosti v letech 2011–2016

- Ve druhém čtvrtletí roku 2016 bylo v EU zaměstnáno o osm milionů lidí více než v roce 2013. Růst zaměstnanosti od roku 2013 byl jen mírně vychýlený směrem k dobře placeným místům. Významný růst byl zaznamenán u málo i středně placených míst, což odpovídá obnově vedené spotřebou.
- V delším časovém období (až od konce devadesátých let) počet lépe placených pracovních míst dále rostl rychleji v poměru ke zbytku spektra rozložení mezd. Bylo tomu tak v období recese i konjunktury.

- Více než sedm z deseti míst v EU je nyní ve službách, v odvětví, v němž od roku 2011 v EU vzniklo přes 8 milionů pracovních míst. Nedávný nárůst zaměstnanosti v odvětví služeb je asymetricky polarizovaný – více rostl počet míst v horní a dolní části spektra rozložení mezd.
- Od roku 2013 došlo též k nárůstu počtu pracovních míst ve výrobě, konkrétně o 1,5 milionu míst. Většina z tohoto počtu byla ve strojírenství a na odborných a manažerských pozicích v horním kvintilu spektra rozložení mezd a nikoli na tradičnějších dělnických místech. Poměrově z čistého počtu nových pracovních míst ve výrobě těžily hlavně země EU-13 (ty, které k EU přistoupily po roce 2004).
- Na mnoha pracovních místech, jejichž počet rostl rychleji, výrazně stoupl podíl starších pracovníků, což značí, že delší pracovní život a pozdější odchod do důchodu jsou při vysvětlování nedávného růstu zaměstnanosti stejně důležitými faktory jako oživení dynamiky pracovního trhu.

Změny v oblasti povolání a nerovnost v odměňování

- Povolání hrají ve strukturování nerovnosti v odměňování v Evropě významnou úlohu. Částečně to je způsobeno tím, že povolání na nerovnost v odměňování přenášejí účinky dalších faktorů, jako je lidský kapitál, společenská třída a segregace podle pohlaví nebo věku. Povolání však mají také vlastní vliv na nerovnost v odměňování, pravděpodobně v důsledku specifických mechanismů, jako jsou systémy pro povolování výkonu povolání, certifikaci nebo učňovskou přípravu.
- Přestože v celé Evropě panují velké rozdíly v míře nerovnosti v odměňování, u povolání se v rámci rozložení mezd ve všech zemích setkáváme s překvapivě podobnou situací. Rozptyl mezd mezi povoláními a v rámci povolání a hierarchie mezd z hlediska povolání (která povolání jsou lépe a která hůře placená) jsou ve všech zemích v zásadě stejné. Aspekty, které se v jednotlivých zemích opravdu liší, jsou vlastní rozdíly mezi mzdami podle povolání a rozsah, v jakém vytvářejí širší kategorie nebo souvisejí s lidským kapitálem.
- I přes prohlubující se polarizaci pracovních míst v Evropě a její generalizaci po velké recesi dynamika povolání nebyla hnacím faktorem vývoje v oblasti nerovnosti v odměňování v posledních deseti letech. Změny v rozdělení mezd v rámci povolání měly mnohem větší vliv na celkové trendy nerovnosti v odměňování než změny výše mezd vyplácených v různých povoláních nebo změny ve struktuře povolání.

Další informace

Zpráva *Occupational change and wage inequality: European Jobs Monitor 2017* (Změny v oblasti povolání a nerovnost v odměňování: Evropský monitor pracovních míst 2017) naleznete na adrese <https://www.eurofound.europa.eu/publications>.

V případě zájmu o další informace se obraťte na vedoucího výzkumu Enriqueho Fernández-Maciase na adrese efe@eurofound.europa.eu.